Original scientific paper

Hódi Éva

A FIATALKORÚAK SZEXUÁLIS ÉRDEKLŐDÉSE

A mai fiatalok problémáiról szólva a dohányzás, az alkoholfogyasztás, a megjelenő kábítószerveszély számbavétele mellett különös figyelmet érdemel a párkapcsolatok, a nemi magatartás, a fiú—lány viszony jellegzetes sajátosságainak kérdése. Míg ugyanis a fiatalkorúak dohányzása, alkoholfogyasztása elsősorban a felnőtteket — szülőket, nevelőket, orvosokat — nyugtalanítja, s maguk az érintettek általában a borúlátó jóslatokkal mit sem törődve vígan pöfékelnek, s időről időre a pohár aljára néznek, a fiúk és lányok kapcsolatának, egymás iránti érdeklődésének kérdése fiatalokat és felnőtteket egyaránt foglalkoztat. Más szempontból természetesen; a mai fiatalok nemi magatartásának alakulása a szülők számára elsősorban morális-etikai vonatkozásban jelent gondot, orvosi szempontból egészségügyi feladat, felvilágosító-ismeretterjesztő tevékenység — ez utóbbit szülőknek, nevelőknek, orvosoknak együttesen kéne felvállalniuk —, a szaktudományos megközelítés viszont a pszichoszexuális érdeklődés megjelenésével mint a személyiségfejlődés egy fontos állomásával foglalkozik. Mármost hogy viszonyulnak e kérdéshez maguk a fiatalok? A tizenéves korosztály kedvelt lapjában, a Képes Ifjúságban 1986 őszén több szám is foglalkozott a témával.[1] Nem minden tanulság nélkül való, ha áttanulmányozzuk ezeket az írásokat, melyekből kiviláglik, hogy fiúk és lányok egymás iránti viszonyát maguk a fiatalok is ellentmondásosnak látják. Gondolkodóba ejtő azonban az őszintétlen hangütés, a mesterkéltség, a hamis hányavetiség, mellyel érzékeltetni kívánják a köztük levő feszültségeket. Az említett példa azért érdemel figyelmet, mert súlyos hiányosságokra enged következtetni. Úgy tűnik ugyanis, hogy a mai fiataloknak nemcsak a nemi viselkedéssel kapcsolatosan vannak problémáik, de hiányos tudással és önismerettel rendelkeznek ahhoz, hogy problémáikról számot adjanak, mint ahogy nyelvi-fogalmi kifejezőeszközeik szintje sem elégséges ahhoz, hogy e problémákat megfogalmazzák.

A jelenség magyarázata igen összetett. Közhelyszerű, hogy a nemi érés, a biológiai fejlettség a korábbi évtizedekhez, sőt az előző száza-

dokhoz képest felgyorsult, de ezt nem követte hasonló ütemben a személyiség egyéb vonatkozásainak gyorsabb fejlődése. „Napjainkban a kamaszkor korábban kezdődik, de tovább is tart, mint az előző századokban" — írja dr. Lux Elvira Szexuálpszichológia c. könyvében.[2] „Ettől azonban még igen messze van időben a teljes önállóság elérése, a saját életvitel és család kialakításának reális lehetősége. Különösen elhúzódó az egzisztenciális felnőtté válás, ami gyakran több mint tíz évvel a pubertás után következik be. Ezek a tényezők magyarázzák az ifjúság külön társadalmi réteggé válását, és azt, hogy a felnőttek elismerték egy »ifjúkori személyiség« létezését. A fiatalság kivívta autonómiáját, elismerését, megteremtette saját rétegkultúráját (ún. ifjúsági kultúra), de adós maradt a megfelelő viselkedésformák, erkölcsi és értékrend megfogalmazásával."[3] Mint ahogy Lux Elvira könyvében olvashatjuk, ma már létjogosultságot kapott „ifjúkori személyiségről" és „ifjúságról mint társadalmi rétegről" beszélni, s e fogalmak alatt bizonyos diszharmonikus személyiségjegyeket és társadalmi helyzetet érteni. Ezzel azonban nem oldódott meg a fitalok felemás helyzete sem társadalmi-egzisztenciális, sem pedig egyéni-pszichés vonatkozásban — legfeljebb csak elfogadottá vált. A társadalmi beilleszkedés időpontja egyre későbbre tolódik, de ugyanilyen nagy gondot okoz az is, hogy a személyiség fejlődése nem harmonikusan megy végbe, hanem bizonyos fáziseltolódások figyelhetők meg egyes személyiségjegyek korábbi vagy későbbi kialakulásában. Újabb vizsgálatok arra a tendenciára hívják fel a figyelmet, hogy az utóbbi tíz-tizenöt évben a biológiai értelemben vett akceleráció folyamata érzékelhetően lelassult, viszont felgyorsult a serdülőkorú fiatalok pszichoszexuális fejlődése.[4] Ez a jelenség várhatóan még inkább az érdeklődés homlokterébe állítja a fiatalkorúak nemi magatartásával, szexuális viselkedésével kapcsolatos problémákat. A pszichoszexuális érdeklődés korai megjelenése ugyanis nemcsak a társadalmi érettség szintjével nincs összhangban, de a személyiség olyan vonatkozásaival sem, mint pl. a többé-kevésbé szilárd énkép, az önismeret, az érzelmi stabilitás, sőt nemritkán az alapvetően szükséges szexuális ismeretekkel sem. Műegyetemi hallgatók körében végzett vizsgálatok feltárták ez utóbbi jelenséggel kapcsolatosan azt a sajátosságot, hogy a szexuális érdeklődés megjelenéséhez képest a felvilágosítás késik, és hiányos marad, de rámutattak arra is, hogy a szexuális téren felvilágosultabb fiatalok a várakozástól eltérően később kezdenek nemi életet, mint azok, akik tudatlanabbak.[5]

Általánosságban véve azt mondhatjuk, hogy a fiatalkorúak nemi érdeklődése három alapvetően fontos dimenzióból szemlélve mutat lényegi ellentmondást. Egyfelől a biológiai és társadalmi érettség, másrészt a biológiai és pszichés érés időben való szétcsúszása jelent konfliktust, amelyet még jobban elmélyítenek a hiányos és nem megfelelően időzített szexuális ismeretek. A társadalmi érettség elérésének időpontja a hosszú iskolázás, a késői munkába állás következtében annyira kitolódott napjainkban, hogy nem ritka az az eset sem, hogy a fiatalok korábban

kötnek házasságot, mintsem a társadalmi érettséget elérnék. Kérdéses, hogy ilyen esetben, a szülői gondoskodásra szoruló, önmagát ellátni képtelen, esetleg még iskolás „házas" fiatal mennyire tekinthető igazán felnőttnek.

A biológiai és társadalmi érettség időbeli eltérése a fiatalkorúak nemi magatartásával kapcsolatos problémák egyik állandó forrása. Jelenleg ezzel a körülménnyel számolni kell, mert semmi jel sem mutat abba az irányba, hogy belátható időn belül változás történne e téren. Ebből a szempontból leggyakrabban a fiatalok nemi viselkedésének külsődleges megnyilvánulásai kerülnek összeütközésbe egy más értékrenddel. Hogy e külsődleges megnyilvánulások, melyek néha szélsőséges formákat öltenek, és a felnőtt korosztályok számára elfogadhatatlannak minősülnek, milyen belső feszültségeket jelenítenek meg, arról inkább akkor szerezhetünk tudomást, ha figyelembe vesszük a fiatalkorúak személyiségfejlődésének sajátosságait, a biológiai, érzelmi, tudati tényezők kialakulásában jelentkező eltéréseket. Ezzel kapcsolatosan több kutatási eredmény is rámutatott arra, hogy a fiatalok szexuális érdeklődése olyannyira nincs összhangban az érzelmi megalapozottsággal, hogy az esetek jó részében a kapcsolatteremtés indítékai egyszerűen nélkülözik az érzelmi motivációkat, és főleg külsődleges szempontok alapján, mint pl. barátok hatására, kíváncsiságból stb. jönnek létre.[6] Ezekhez a problémákhoz járul hozzá még az is, hogy a fiatalok felvilágosultságában, szexuális tájékozottságában is komoly hiányosságok vannak, amelyeket sokszor maguk a fiatalok is lepleznek, és így gyakran csak közvetve derülnek ki.

Jelen felmérésünk keretében zömmel 14—17 éves általános és középiskolás fiúk és lányok nemi érdeklődésének megjelenéséről, jellegéről, szexuális felfogásáról kívántunk képet kapni, valamint arra voltunk kíváncsiak, mennyire érzik szükségét a fiatalok a szexuális tanácsadásnak és felvilágosításnak. Vizsgálatunkkal arra a kérdésre is választ szerettünk volna kapni, hogy a nemi magatartásra vonatkozó vélemények, elképzelések a nemek szerint különböznek-e, s az esetleges különbségekből következtetni lehet-e fiúk és lányok közötti feszültségekre, vagy pedig e feszültségek okai más körülményekben keresendők. A felmérés iskolai környezetben készült, és részét képezi egy általános vizsgálatnak, melynek keretén belül a fiatalok közérzetét, dohányzását, alkoholfogyasztását és az esetleges kábítószerveszélyt elemeztük.[7]

Vizsgálati eredményeink szerint a másik nem iránti érdeklődés valóban korán megjelenik a mai fiatalok között. Vizsgált személyeink 94,44%-a úgy nyilatkozott, hogy már volt olyan eset, hogy nagyon tetszett neki valaki. Ebből a szempontból sem a fiúk, sem a lányok között nem mutatkozott számbavehető különbség, de még az általunk vizsgált négy korosztályba tartozó fiatalok válaszai is csak elenyésző eltérést jeleztek. Már a (13) 14 éves fiúk és lányok több mint 90%-a nem közömbös a másik nem iránt, hanem „tetszik—nem tetszik" alapon szelektál. Ez az érték aztán csak kissé változik a későbbi évfolyamokban.

1. táblázatunk eredményei alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a másik nem iránti érdeklődés megjelenését még korábbi évfolyamokban kell keresni.

1. táblázat[8]

„Már volt úgy, hogy nagyon tetszett valaki"

életkor	fiúk szerint		lányok szerint		összesen	
	n	%	n	%	n	%
(13) 14 éves	120	93,75	103	92,79	223	93,31
15 éves	81	92,05	93	97,89	174	95,08
16 éves	71	92,21	85	96,59	156	94,55
17 (18) éves	44	97,78	32	94,12	76	96,20
összesen	316	93,49	313	95,43	629	94,44

(fiú N: 338
lány N: 328
vizsgált személy N: 666)

A másik nem iránti érdeklődés megjelenése tehát még a (13) 14 éves kor előtti időre tehető. Felmérésünk már csak azt regisztrálhatta, hogy mind a fiúk, mind a lányok csoportjában hasonló mértékű a másik nem felé fordulás, és ebből a szempontból az egyes korosztályokba tartozó fiatalok között sincs lényegi különbség. A fiatalok egy része azonban nemcsak érdeklődik a másik nem iránt, hanem meggyőződése szerint jobban is érzi magát másneműek társaságában. Különösen a fiúk keresik a másik nem társaságát, míg a lányok tartózkodóbbak: 40%-uk állította azt, hogy szívesebben időzik másneműek között, a fiúknál viszont majd 60%-os volt ez az érték. És ez nem tekinthető alacsonynak sem a fiúk, sem a lányok esetében, annál is inkább nem, mert még ma is az a nézet tekinthető elfogadottnak, hogy a serdülőkorban bekövetkező idegrendszeri-hormonális változások következtében nemegyszer zavar támad a másneműekkel való kapcsolatban. Felmérésünk szerint a fiúknak több mint felére már (13) 14 éves korban sem jellemző, hogy zárkózottá válna vagy elbizonytalanodna másneműek között, hanem éppen ellenkezőleg: majd 60%-uk kifejezetten keresi a másneműek társaságát. A lányoknál csak a 17 (18) évesek körében figyelhető meg ugyanilyen méretű törekvés a másneműek társaságának keresésére, a fiatalabb korosztályok nagy része még nem törekszik erre. 2. táblázatunk a fiataloknak a fenti kérdésre vonatkozó válaszait tünteti fel életkor és nemek szerinti megoszlásban.

A fiatalabb lányok többsége még jobban szeret azonos neműek társaságában időzni, mint ahogy erre 2. táblázatunk felhívja a figyelmet, s csak majd 17 (18) éves korra tűnik el a fiúk és lányok között korábban tapasztalható különbség. Ettől az egy vonatkozástól eltekintve 1. és 2.

2. táblázat

Másneműek társaságában jobban érzi magát, mint azonos neműek körében

életkor	fiú n	fiú %	lány n	lány %	összesen n
(13) 14 éves	76	59,38	38	34,23	114
15 éves	61	69,32	39	41,05	100
16 éves	40	51,95	37	42,05	77
17 (18) éves	25	55,56	20	58,82	45
összesen	202	59,76	134	40,85	336

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

táblázatunk eredményei abból a szempontból szolgáltak meglepetéssel számunkra, hogy a várakozástól eltérően általában nem jeleztek növekvő tendenciát a (13) 14 és a 17 (18) éves fiatalok vélekedését, a másik nem iránti érdeklődését illetően.

Manapság egyre több szó esik arról, hogy a fiatalok körében a szerelem vesztett társadalmi presztizséből, és helyét a szexualitás foglalta el. A mai fiatalokat gyakran éri az a vád, hogy kellő érzelmi ráhangolódás nélkül, pusztán külsődleges szempontok alapján — barátok hatására, kíváncsiságból, rosszul értelmezett felnőtt szerepben pózolva — létesítenek szexuális kapcsolatokat. Ahogy Lux Elvira megfogalmazza: „A mai fiatalok szemérmesek az érzelmeikben, és adakozóbbak szexuálisan."[9] Felmérésünk alapján ilyen jellegű következtetést nem tudunk levonni. A vizsgálatunkban részt vett fiatalok meglehetősen magas százalékban pozitívan vélekedtek a szerelemről, sőt, sokat azt állították, hogy jelenleg is szerelmesek. Úgy látszik, fiataljainknak nincsenek előítéleteik a szerelemmel kapcsolatosan, nem tartják meghaladott, elavult jelenségnek, bár feltételezhető, hogy e fogalom alatt a legkülönbözőbb mélységű és intimitású érzelmi viszonyulásokat értették — az egyoldalú rajongástól és plátói szerelmektől kezdve egészen a nemi közvetlenséget feltételező kapcsolatokig. 3. táblázatunk mutatói szerint az általunk vizsgált fiatalok 63,96%-a a felmérés időpontjában szerelmesnek érezte magát.

Eredményeink alapján kitűnik, hogy 666, zömmel 14 és 17 év közötti fiatalból 426 szerelmesnek érzi magát, s a fenti érték nem azt mutatja, hogy fiataljaink körében a szerelem vesztett volna valamit is presztizséből. A fiúk és lányok között azonban érzékelhető a különbség a kérdést illetően. Míg ugyanis a lányoknak 75,91%-a állította azt, hogy szerelmes, s valamennyi korosztályban 70% fölötti értékeket kaptunk, a fiúknál kisebb volt ez a mutatószám. Már az átlagérték vonatkozásában is (52,37%) több mint 20%-os az eltérés, azaz ennyivel kevesebb fiú sze-

3. táblázat

„Úgy érzem, hogy szerelmes vagyok"

életkor	fiú		lány		összesen	
	n	%	n	%	n	%
(13) 14 éves	68	53,14	81	72,92	149	62,34
15 éves	55	62,50	75	78,95	130	71,04
16 éves	32	41,56	65	73,86	97	58,79
17 (18) éves	22	48,89	28	82,35	50	63,29
összesen	177	52,37	249	75,91	426	63,96

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

relmes, mint lány, de az egyes évfolyamok szerint is érdekes sajátosság figyelhető meg. A legfiatalabbak (a 14 és 15 éves fiúk) szerelmesebbek, mint a nagyobbak. Mindezt összevetve a fiúknak körülbelül a fele, a lányoknak pedig háromnegyed része érzi szerelmesnek magát a vizsgálat időpontjában, s ez a magas mutatószám arra utal, hogy a szerelem mégsem „ment ki a divatból" egészen a mai fiatalok körében. Sőt, a fiatalok legnagyobb része meggyőződéssel hangoztatja, hogy a szerelem értelmet ad az életnek, ami még jobban alátámasztja, hogy a szerelem napjainkban sem számít meghaladott jelenségnek a fiatalok szemében, hanem éppen ellenkezőleg, a többség komoly elvárásokkal tekint rá.

4. táblázat

„A szerelem értelmet ad az életnek"

életkor	fiúk szerint		lányok szerint		összesen
	n	%	n	%	n
(13) 14 éves	107	83,59	87	78,38	194
15 éves	82	93,18	89	93,68	171
16 éves	63	81,82	73	82,95	136
17 (18) éves	35	77,78	26	76,47	61
összesen	287	84,91	275	83,84	562

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Táblázatunk alapján megállapítható, hogy a vizsgált személyek több mint 80%-a nagyon pozitívan viszonyul a kérdéshez. Fiúk és lányok vélekedései között semmilyen említésre méltó különbséget sem tapasz-

talhatunk, sőt, még arra is felfigyelhetünk, hogy az egyes életkorokban a válaszokat tekintve fiúk és lányok „fej fej mellett" haladnak. Legnagyobb százalékban a 15 éves fiatalok vannak meggyőződve arról, hogy a szerelem értelmet ad az életnek (több mint 90%-uk vélekedett így), a legkevesebb igenlő választ pedig a 17 (18) évesek adták, de még ők is többen voltak, mint a korosztály háromnegyed része. Enyhén érzékelhető egy olyan tendencia, hogy az életkor növekedésével mintha csökkenne azoknak a száma, akik hisznek abban, hogy a szerelem értelmet ad életüknek, de ez a csökkenés nem túl nagy mértékű. Mindenesetre a fiatalok válaszainak magas átlagértéke alapján (83,38%) nincs okunk kétségbe vonni, hogy a mai fiatalok is hisznek a szerelemben, méghozzá fiúk és lányok azonos mértékben. Különbséget legfeljebb abban a vonatkozásban találhatunk, hogy úgy tűnik, a lányok „szerelmesebb" természetűek, hiszen a fiúknál többen érezték szerelmesnek magukat.

A fenti két kérdésre adott válaszok nyomán az az észrevételünk, hogy a mai fiatalok egymás iránti érdeklődése számos más kutatási eredménytől eltérően mégsem nélkülözi az érzelmi alapokat, sőt, a kapcsolatok jó része éppen ilyen jellegű alapokon nyugszik. A fiatalok szerelemre vonatkozó felfogása is ezt támasztja alá. Ami persze nem jelenti azt, hogy kizárólag e tényezők játszanának szerepet a fiatalok kapcsolataiban, de arra mindenképpen felhívja a figyelmet, hogy a fiatalkorú fiúk és lányok nagy fontosságot tulajdonítanak a szerelemnek.

Kapott eredményeink más kutatásokkal összevetve részben abból a szempontból mutatnak eltérést, hogy sokkal nagyobb mértékben jelzik a másik nem iránti vonzalom megjelenését már (13) 14 éves korban, valamint a szerelmi élmény átélésében is magasabb értékeket kaptunk. Ha adatainkat összehasonlítjuk egy 1970/71-ben végzett felméréssel, mely szerint heteroszexuális vonzalom 14—15 éves korban a fiúk 43%-nál, a lányoknak viszont csak 15%-nál volt kifejezhető, nagy eltérésekre figyelhetünk fel. Részben azért, mert ilyen nagy mértékű nemek közötti eltolódást egyáltalán nem jeleztek mutatóink, részben pedig azért, mert a hasonló generációba tartozó fiataloknál (14—15 éves korban) a nemi érdeklődés megjelenése 90%-nál magasabb értékben volt regisztrálható. Az első szerelem, szerelmi élmény átélésében úgyszintén számolhatunk eltérésekkel. Az említett másfél évtizeddel korábbi felmérés szerint a 14—15 éves fiúk 28%-a, a lányoknak pedig 24%-a élt át szerelmet, 16—17 éves korban viszont a fiúk 44,5%-a, a lányoknak pedig 47,5%-a.[10] A mai adataink fiúk és lányok viszonylatában már a fiatalabb generációk esetében is fordított helyzetet jeleznek: felmérésünk tanulsága szerint a lányok között sokkal többen vannak olyanok, akik szerelmesek, mint a fiúk között. Persze, mi a vizsgálat pillanatára vonatkozó válaszokat kértük, s még ezek az értékek is jóval magasabbak, mint az említett másik vizsgálat általánosabb értékei. Még nagyobb lenne a különbség, ha kapott eredményeinkhez hozzáadnánk azokat a mutatókat is, amelyek feltüntetnék, hogy a felmérés pillanatában éppen nem szerelmes fiatalok közül hányan éltek át már szerelmet. Az eltérésnek

bizonyára az a magyarázata, hogy az elmúlt másfél évtizedben a pszichoszexuális érdeklődés megjelenése még korábbra tevődött. S hogy felmérésünkben a lányok bizonyultak szerelmesebbnek a fiúknál és nem fordítva, ez a körülmény inkább megfelel annak a fejlődési sajátosságnak, hogy a lányok biológiai érettsége még napjainkban is megelőzi a fiúkét.

Felmérésünk eredményei egyértelműen arra utalnak, hogy napjainkban (13) 14 és 17 (18) éves kor között a másik nem iránti érdeklődés a korosztályok egészére jellemző. Ennek ismeretében különös figyelmet érdemel, hogy a másik nem iránt érdeklődő fiatalok saját bevallásuk szerint a nemi tapasztalatszerzésnek, a szexuális intimitásnak milyen fokára jutottak el. 5. táblázatunk adatai azt tüntetik fel, hogy a vizsgált személyek közül hányan csókolóztak már.

5. táblázat

„Már csókolózott valakivel"

életkor	fiú		lány		összesen	
	n	%	n	%	n	%
(13) 14 éves	41	32,03	24	21,62	65	27,20
15 éves	57	64,77	65	68,42	122	66,67
16 éves	52	67,53	68	77,27	120	72,73
17 (18) éves	33	73,33	32	94,12	65	82,28
összesen	183	54,14	189	57,62	372	55,86

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Táblázatunk összesített eredményei alapján a fiatalok 55,86%-a állította azt, hogy már csókolózott valakivel. Az átlagértékek szempontjából fiúk és lányok között csak mintegy 3%-os eltérést találunk. Az átlageredménynél azonban sokkal kifejezőbb, ha részben évenkénti megoszlásban vesszük szemügyre a táblázatot, részben pedig az azonos életkorú fiúk és lányok közötti eltéréseket vizsgáljuk meg. A legfiatalabb generációban, a (13) 14 évesek csoportjában a lányoknak csak 21%-a állította, hogy csókolózott, a fiúknál mintegy 10%-kal több vallotta ugyanezt. Mind a fiúk, mind a lányok esetében azonban ugrásszerű emelkedéssel jár a 15. életév: fiúknál ez az emelkedés az egy évvel fiatalabb korosztályhoz viszonyítva több mint 30%-os, a lányok esetében pedig még ettől is több. Az előző év 21%-ához képest a 15 évesek 68%-a állította, hogy már csókolózott. A későbbiek során tovább növekszik a százalékarány, hogy 17 (18) éves korra elérje a 94%-ot. Kevés kivételtől eltekintve 17 éves korra a csókolózás már a korosztály egészére jellemző. Érdekes módon, ez a lányokra vonatkozik — az azonos korú fiúknak nem egészen háromnegyed része állította ugyanezt, te-

hát jóval kevesebben, mint a lányoknál. Táblázatunk alapján úgy tűnik, hogy fiataljaink körülbelül kétharmad része már az általános iskola utolsó évére eljut a csókolózásig, a középiskola második évére pedig a lányok közül (5,88%-tól eltekintve) szinte mindannyian, a fiúknak pedig háromnegyed része.

Felmérésünkben arra a kérdésre is választ szerettünk volna kapni, hogy a vizsgálatba bevont fiatalok közül hányan szereztek már szexuális tapasztalatokat, és hányan vannak olyanok, akik saját bevallásuk szerint ezen a téren tapasztalatlanok. 6. táblázatunk mutatói erre a kérdésre adnak választ.

6. táblázat

„Szexuális téren nem teljesen tapasztalatlan"

életkor	nem tapasztalatlan		tapasztalatlan	
	fiú %	lány %	fiú %	lány %
(13) 14 éves	60,94	46,85	39,06	53,15
15 éves	68,18	42,11	31,82	57,89
16 éves	67,53	44,32	32,47	55,68
17 (18) éves	73,33	79,41	26,67	20,59
összesen	65,98	48,17	34,02	51,83

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Vajon mikor kezdik fiataljaink a szexuális jellegű tapasztalatok szerzését? Ez merül fel első kérdésként bennünk, ha 6. táblázatunk adatait megvizsgáljuk, hiszen a (13) 14 éves fiatalok csoportjában is a fiúknak 60%-a, a lányoknak pedig 46%-a azt állította, hogy valamiféle szexuális tapasztalatai már vannak. Azaz a (13) 14 éves lányok közül is csak alig több, mint a fele vallotta, hogy ezen a téren teljesen tapasztalatlan, s ez az érték, kis eltéréssel a 15 és 16 éves lányok csoportjára is jellemző lesz. A mutatószám a 17 (18) éves lányok esetében még jobban csökken, az ebbe a korosztályba tartozó lányoknak csak 20%-a állítja, hogy nincsenek szexuális vonatkozású tapasztalatai. Táblázatunk arra is felhívja a figyelmet, hogy a fiúk tapasztaltabbnak tűnnek, mint a lányok: már a (13) 14 évesek közül is csak 39% vállalja azt, hogy tapasztalatlan, az azt követő korosztályok közül pedig még kevesebben. A nemek közti különbség eléggé erőteljesen érzékelhető: majd minden korosztályban 15—25%-nyi tapasztalattöbblettel rendelkeznek a fiúk a lányokhoz képest. Ez a különbség csak a 17 (18) évesek csoportjában egyenlítődik ki, sőt, pár százalékkal a lányok tűnnek tapasztaltabbnak. A kapott válaszok alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a

fiataloknál 17 éves korig a szexuális tapasztalatokat illetőleg a fiúk „vezetnek", s a lányok némileg visszafogottabbak, de 17 éves kor után ez a különbség a nemek között kiegyenlítődik. Érdekes következtetéseket vonhatunk le akkor is, ha összehasonlítjuk az e kérdésre kapott válaszokat a csókolózásra vonatkozó válaszokkal. Kiderül, hogy a legfiatalabb korosztályban sokkal kevesebben állították azt, hogy csókolóztak, mint ahányan bizonyos szexuális tapasztalatokról számoltak be. Ezek szerint a szexuális tapasztalatszerzést nem föltétlenül a csókolózással kezdik a fiatalok. Kapott eredményeink nyomán érdemes elgondolkodnunk azokon a körülményeken, amelyekre más kutatások többször is felhívták a figyelmet: nevezetesen azon, hogy a legfiatalabb korosztályba tartozó gyerekek jó része az első nemi tapasztalatokat esetlegesen, véletlenszerűen szerezte és nem tartósabb páros kapcsolatokban. Amennyiben ugyanis valósnak lehet tekinteni, hogy a (13) 14 éves fiúk több mint 60%-a és az azonos korú lányok 46,89%-a szexuális téren nem tekinthető tapasztalatlannak, úgy e tapasztalatok megszerzésére — az alacsony életkor következtében — egyszerűen nem volt mód együttjárás, tartós párkapcsolat keretén belül. És ez a jelenség nem kevés aggodalomra ad okot. Jelenleg ugyanis az a felfogás uralkodik, hogy az egészségesen fejlődő fiatalok számára a szexuális tapasztalatszerzés legszerencsésebb módja, ha az egyenrangú párkapcsolatok keretén belül megy végbe. Amennyiben ugyanis azonos korú fiúk és lányok együtt járnak, a személyiség „színes, kulturált, egyenrangú kapcsolati viselkedést" tanul, a másnemű partnertől visszajelzést kap önmagáról, fokozatosan és érzelmileg megalapozva jut el a nemi tapasztalatszerzés különböző fázisáig.[11] Félő, hogy a felmérésünk által érzékelt esetek jó részében — különösen a legfiatalabb korosztályoknál — az említett tapasztalatszerzés nem ily módon következett be, hanem sokkal esetlegesebb, sokkal kevésbé szerencsés módon. Persze, az is figyelmet érdemel, hogy mit tekintenek fiataljaink szexuális jellegű tapasztalatnak. A csókolózást például nem tartják annak. Különösen a lányokra jellemző ez a felfogás. Ha két utóbbi táblázatunkat összehasonlítjuk, kiderül, hogy a fiatal lányok szerint a csókolózás nem zárja ki a tapasztalatlanságot.

6. táblázatunk eredményeivel majdnem teljes egészében összecsengő válaszokat kaptunk a fiatalok részéről egy olyan kérdésünkre, melyben a vizsgált személyek kijelentették, hogy életükben voltak olyan események, amelyekről másoknak nem szívesen számolnának be.

A 7. táblázatban vizsgált kérdés tulajdonképpen megerősíti az előzőekben mondottakat, miszerint fiataljaink igen korán szert tesznek bizonyos jellegű szexuális tapasztalatokra. Fiúk és lányok között az átlageredményeket tekintve, sőt, az egyes generációk közti értékeket vizsgálva hasonló százalékos értékeket kaptunk, mint az előző kérdés esetében. Igen valószínűnek látszik tehát, hogy még fiatalabb korosztályokig kell visszanyúlnunk, ha ki akarjuk deríteni, az első szexuális színezetű tapasztalatok időpontját, hiszen már az általános iskola hetedik osztályába járó tanulók igen nagy százaléka (mint láttuk, fiúknál 60%

7. táblázat

„Életében voltak olyan események, amelyekről másoknak nem szívesen számolna be"

életkor	voltak ilyen események fiú %	voltak ilyen események lány %	nem voltak fiú %	nem voltak lány %
(13) 14 éves	64,84	48,65	35,16	51,35
15 éves	71,59	45,26	28,41	54,74
16 éves	64,94	56,82	35,06	43,18
17 (18) éves	71,11	67,65	28,89	32,35
összesen	67,46	51,83	32,54	48,17

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

körüli, lányoknál valamivel 50% alatti értékben) ilyen jellegű tapasztalatokról számolt be. Ez még akkor is meglepő, ha még azt is számításba vesszük, hogy a mai fiatalok szexuális érdeklődése jóval korábbra tolódott a másfél évtizeddel ezelőttinél. Aggodalomra pedig az ad okot, hogy a fiatal életkorból csakis a tapasztalatszerzés esetlegességére lehet következtetni, s emellett, mint tudjuk, ilyen fiatal generációknál a megfelelő ismeretek is eléggé bizonytalanok. Szervezett keretek között történő ismeretterjesztés ilyen fiatal korosztályok számára szinte sehol sem történik. Liberálisabb szellemű iskolák is kizárólag a középiskolások számára szerveznek ismeretterjesztő előadásokat. Több kutatás is beszámol arról, hogy a szülők keveset foglalkoznak ilyen vonatkozásban gyermekeikkel.[12] Érzelmeit, problémáit pedig a fiatalok közül senki sem beszéli meg a pedagógussal.[13] Marad tehát a kortárs csoportokra, különböző könyvekre, filmek által közölt ismeretekre hagyatkozás, amelynek következtében az esetek túlnyomó többségében eléggé tarka kép alakul ki a fiatalok fejében a nemek kapcsolatáról. A szexfilmek és -képek nézegetése egyébként elsősorban a fiúkat érdekli, a lányok jó része nem mutat érdeklődést az ismeretszerzés e válfaja iránt. 8. táblázatunk a fiatalok erre vonatkozó válaszait tünteti fel.

A fiúk és lányok véleménye az erre a kérdésre adott válaszokban különbözött a legnagyobb mértékben egymástól. A fiúk 65%-ával szemben a lányoknak csak mintegy 20%-a jelezte, hogy nézegetni szokta a szexfilmeket és az ilyen típusú képeket. Figyelemre méltó azonban, hogy az általunk vizsgált legfiatalabb korban, a (13) 14 éves fiatalok között már éppolyan mértékű érdeklődést regisztrálhattunk erre vonatkozóan, mint a későbbi három évben. A lányoknál minimális növekedés észrevehető ugyan, de az 5%-nyi különbség jelentéktelen ahhoz, hogy valamit is érzékeltessen. A fenti kérdésre adott válaszok is azt támasztják alá, hogy az általános iskola hetedik osztályába járó fiatalok legna-

8. táblázat

„Szívesen nézeget szexképeket és szexfilmeket"

életkor	szívesen nézeget fiú %	szívesen nézeget lány %	nem nézeget fiú %	nem nézeget lány %
(13) 14 éves	63,28	18,19	36,72	81,08
15 éves	71,59	18,95	28,41	81,05
16 éves	63,64	21,59	36,36	78,41
17 (18) éves	64,44	23,53	35,56	76,47
összesen	65,68	20,12	34,32	79,88

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

gyobb részénél már a másik nem iránti érdeklődés iránya kialakult, és az elkövetkezendő három év során e téren nagyobb változás nem jellemző.

A fiatalok nemi orientációjú megnyilvánulásai nemritkán rossz lelkiismerettel járnak, bűntudatot okoznak, ami persze nem jelenti azt, hogy lelkiismereti problémák miatt felhagynának az ilyen jellegű próbálkozásokkal. 9. táblázatunk mutatói arra adnak választ, hogy saját bevallásuk szerint a vizsgált személyek hány százaléka számára okoz rossz közérzetet az, hogy környezete tiltását ki kell játszania.

9. táblázat

„Gyakran érzek bűntudatot tiltott dolgok művelése miatt"

életkor	bűntudatot érez fiú %	bűntudatot érez lány %	nem érez fiú %	nem érez lány %
(13) 14 éves	47,66	44,14	52,34	55,86
15 éves	57,95	42,11	42,05	57,89
16 éves	24,68	38,64	75,32	61,36
17 (18) éves	31,11	35,29	68,89	64,71
összesen	42,90	41,16	57,1	58,84

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Táblázatunk értékelésénél egyaránt hangsúlyosnak tekintettük a „tiltott dolgok művelését", a „bűntudat" érzését, valamint a gyakoriságot. A vizsgált személyek válaszai nemcsak egyszeri, netán véletlenszerű tapasztalatszerzésről árulkodnak, hanem bizonyos gyakoriságról, többszöri

előfordulásról adnak számot, melyet permanensen rossz lelkiismeret, bűntudat érzése kísér. Táblázatunk eredményei fiúk és lányok között lényegi különbséget nem érzékeltetnek, hanem hasonló képet mutatnak. A fiúk 42, a lányoknak meg 41%-a művel „tiltott dolgokat" rossz lelkiismerettel. Az életkor növekedésével azonban csökken azoknak a száma, akik bűntudatot éreznének, és 17 (18) éves korra már csak a fiúk 31, a lányoknak pedig 35%-a ad számot rossz lelkiismeretről. A jelenség bizonyára azzal van összefüggésben, hogy az életkorral bizonyos mértékben enyhül a környezetnek a fiatalra nehezedő nyomása, a tiltott dolgok egy része elveszti tiltott jellegét, s ezáltal a bűntudat is elmarad vagy legalábbis csökken.

10. táblázat

„Szeretné, ha lenne komolyabb kapcsolata"

életkor	szeretné		nem szeretné	
	fiú %	lány %	fiú %	lány %
(13) 14 éves	65,63	29,73	34,37	70,27
15 éves	73,86	52,63	26,14	47,37
16 éves	75,32	50	24,68	50
17 (18) éves	86,67	70,59	13,33	29,41
összesen	72,78	46,04	27,22	53,96

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Felmérésünk eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy az általános iskola utolsó két osztályába járó fiatalok között már nemcsak kifejezetten érzékelhető a szexuális orientáció megléte, de ezek a fiatalok nagy mértékben már bizonyos szexuális színezetű tapasztalatokra is szert tettek, sőt a megkérdezetteknek közel a fele gyakran bűntudatot érez ilyen tevékenység miatt. Jelentős százalékuk — mint ahogy erre 10. táblázatunk adatai utalnak — azt is szeretné, ha lenne komolyabb kapcsolata.

10. táblázatunk rámutat arra, hogy fiúk és lányok különböző mértékben igyekeznek komolyabb kapcsolatokat teremteni. A fiúk közül többen szeretnének, mint a lányok közül. A különbség a legfiatalabb korosztályban a legkifejezettebb, (a fiúk 65%-ától eltérően a lányoknak 29%-a szeretne komolyabb kapcsolatokat létesíteni), de még a 17 (18) évesek csoportjában is több mint 15%-os a köztük levő különbség. Az átlageredményeket számításba véve a fiúk 72,78%-a, a lányoknak pedig 46,04%-a igényelne komolyabb kapcsolatot. Érdemes elgondolkodni a lányok válaszain, és ezeket összevetni arra vonatkozó adatokkal, hányan érzik szerelmesnek magukat. A lányok 75,91%-a állította, hogy

szerelmes, de ennél csak jóval kevesebben, 46,04% akarna komoly kapcsolatot létrehozni. Tehát a tény, hogy a 14—17 éves fiatal lányok „szerelmesek", nem föltétlenül jár együtt a kapcsolat komolyabbra fordításának igényével. A legszembetűnőbb eltérést ezzel kapcsolatosan a (13) 14 évesek korcsoportjában észlelhettük (a lányok 72,92%-a „szerelmes", de csak 29,73% szeretné a komoly kapcsolatot). A különbség csökkenő, de mind a négy évfolyamon belül kifejezésre jut. A fiúk esetében ilyen sajátosság nem volt. Minden életkori csoportban többen szeretnének komolyabb kapcsolatot, mint ahányan szerelmesnek érzik magukat.

Felmérésünk eddig tárgyalt kérdései alapján olyan kép bontakozik ki előttünk, hogy a szexuális jellegű érdeklődés megjelenésében már (13) 14 éves korban sincs különbség fiúk és lányok között. A megszerzett „tapasztalatok", a csókolózást, a komolyabb kapcsolatok igénylését és a másik nem iránti szerelemérzést illetően azonban érzékelhető az eltérés a két nem között. A fiúk tapasztaltabbnak mondják magukat, mint a lányok és náluk jobban igénylik a komolyabb kapcsolatokat. A lányok ezzel szemben inkább a csókolózásban vezetnek, és többen érzik szerelmesnek magukat. Az életkori mutatókat figyelembe véve vagy nem volt kimutatható különbség az általános és középiskolás tanulók véleményében, vagy pedig ez a különbség már a hetedikes és nyolcadikos tanulók között érzékelhető volt. A nyolcadikosok már ugyanúgy vélekednek, mint a középiskolások, legfeljebb a hetedikesek térnek el tőlük egyes kérdésekben (pl. csókolózás). Ennek alapján az eddigi gyakorlatnál sokkal komolyabban kéne foglalkozni az általános iskolai tanulók nemi problémáival, a megfelelő tájékoztatással és felvilágosítással.

A nemi orientáció korai megjelenése, az első szerelmek és nemi tapasztalatok, a komolyabb kapcsolatok teremtésének igénye azonban a fiatalok részéről nem jár együtt azzal a szándékkal, hogy korán házasodjanak. 11. táblázatunk betekintést ad ebbe a kérdésbe.

11. táblázat

„Minél előbb szeretne férjhez menni, megnősülni"

életkor	szeretne fiú %	szeretne lány %	nem szeretne fiú %	nem szeretne lány %
(13) 14 éves	17,97	2,70	82,03	97,3
15 éves	10,23	2,11	89,77	97,89
16 éves	—	2,27	100	97,73
17 (18) éves	2,22	5,88	97,78	94,12
összesen	9,76	2,74	90,24	97,26

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Táblázatunk alapján megállapítható, hogy a fiataloknak csak elenyészően kis százaléka akar minél előbb házasságot kötni. Érdekes módon a fiúk némiképpen nagyobb százalékban adtak igenlő válaszokat mint a lányok. Különösen a legfiatalabbak körében szembetűnő ez a jelenség. A lányok válaszai az életkoroktól függetlenül eléggé kiegyensúlyozottan alakultak, némi változás — 3%-os emelkedés — csak a 17 (18) évesek körében észlelhető. A korai férjhezmenési szándék hiánya a hagyományos nemi szerepek és a nemekre vonatkozó sztereotípiák megszűnéséről árulkodik. A mai fiatal lányok nem törekednek arra, hogy fiatalon kössenek házasságot, és így biztosítsák jövőjüket. Még a 17 (18) évesek is csak 5,88%-ban adtak hangot ilyen jellegű elképzeléseiknek. Bizonyára az is hozzájárult a korai házasságkötésre vonatkozó szándék hiányához, hogy iskolás fiatalok körében készítettük felmérésünket, olyan fiatal lányok között, akik előtt még legalább három tanév állt, hogy — amennyiben nem tanulnak tovább — befejezzék iskolai tanulmányaikat. Valószínűnek látszik, hogy ha olyan fiatal lányok között készítettük volna felmérésünket, akik az általános iskolából kimaradva nem tanulnak tovább, némiképpen más eredményeket kaptunk volna. Az iskolás lányok között tehát a házasodási kedv a hagyományos felfogáshoz képest radikálisan csökkent, s még 17 (18) éves korban sincs jelentős változás e téren. A fiúknál még érdekesebb jelenségnek lehetünk tanúi. Táblázatunk adatai alapján azt mondhatnánk, hogy 17 (18) éves korára még azoknak a fiúknak is elmegy a kedve a nősüléstől, akiknek korábban még megvolt. Az életkor növekedésével egyre csökken a fiúk között a házasodási szándék, pedig talán éppen a fordítottja lenne várható. Arról lehet szó, hogy a legfiatalabbak viszonylag magasabb százalékú nősülési kedve mögött inkább a hazulról való menekülés szándéka munkál, mintsem ténylegesen a családalapítás terve. Általában véve azt mondhatjuk, hogy fiataljaink körében meglehetősen alacsony a házasodási hajlam, ez azonban nem egyedülálló és korántsem meglepő jelenség. A fiatalok erre vonatkozó nézetei azt bizonyítják, hogy helyzetüket és körülményeiket megfelelően látják. Valóban illúzió és éretlenség lenne családalapításra gondolniuk, amikor még hosszú éveken keresztül kell az iskolapadban ülniük ahhoz, hogy végzettséget, szakmát szerezzenek. Ugyanakkor azonban, a házasodási kedv csökkenése világviszonylatban is érzékelhető jelenség. Gondolhatunk itt főleg a nyugati országokban házasságkötés nélkül együtt élő párok helyzetére, a probléma jogi rendezésének kérdéseire stb. A fiatal generáció véleménye mögött, a házasságkötéstől való idegenkedésben ez a jelenség is érezteti hatását. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a páros kapcsolatoktól, a tartós vagy komolyabb viszonyoktól is húzódoznak. Vizsgálatunk szerint mind a fiúk, mind a lányok körében nagy százalékot ért el a komoly kapcsolat létrehozásának igénye, de kiáltóan nagy az eltérés a házasodási kedvnél. Példaként vegyünk csak szemügyre egy korosztályt, a 17 (18) éveseket. A fiúk között a komoly kapcsolat igénye 86,67%-os volt, a házasodási szándék ezzel szemben 2,22%. Lányoknál a komoly kapcsolat létre-

hozásának szándéka 70,59%-ot ért el, de férjhez menni csak 5,88% akar minél hamarabb. A mai fiatal generáció tehát nemre való tekintet nélkül nem mutat hajlandóságot a korai házasságkötésre, ami — különösen a lányok esetében — a hagyományos nemi szerepek lényegi megváltozásáról tanúskodik.

A fiúk és lányok véleménye a nemek egymás iránti magatartásának más kérdéseiben is hasonló. Mint ahogy 12. táblázatunk adatai feltüntetik, többé-kevésbé azonosan ítélik meg azokat a fiatalokat, akiknek nincs partnerük.

12. táblázat

„Az olyan fiatalt, akinek nincs partnere, a többiek általában lebecsülik, kinevetik"

életkor	lebecsülik		nem becsülik le	
	fiú %	lány %	fiú %	lány %
(13) 14 éves	46,09	39,64	53,91	60,36
15 éves	32,95	44,21	67,05	55,79
16 éves	27,27	37,5	72,73	62,5
17 (18) éves	40,00	41,18	60,00	58,82
összesen	37,57	40,55	62,43	59,45

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

A sendülőkorú fiatalok partnerkapcsolatai és egyáltalán a randevúzás és együttjárás jelensége hosszú éveken keresztül a megfelelő szakemberek körében éles viták tárgyát képezte. Pár évtizeddel korábban még tartotta magát az a felfogás, hogy ezek a kapcsolatok károsak, elhibázottak. Napjainkban általában pozitív értékűnek tartják az ilyen típusú kapcsolatokat, és hangsúlyozzák, hogy az együttjárások, a randevúzgatás során „hasznos tanulási folyamatok zajlanak, amelyek a párválasztási érettséget fejlesztik, a fiatalokat a párkapcsolatokra, majd a házasságra mindinkább alkalmassá teszik. Még a csapongó randevúzás is sokat fejleszt a személyiségen, a másik nemmel való kapcsolatteremtési képességen. Ha ezeknek a találkozgatásoknak eseményei a kölcsönösség és a jóízlés »játékszabályai« szerint folynak, a személyiségre alig lehetnek ártalmasak. A huzamos, tartós együttjárás pedig egyenesen hasznos, személyiségfejlesztő."[14] A jelenlegi felfogás szerint tehát nem káros a személyiség fejlődése szempontjából az együttjárás, még akkor sem, ha a serdülőkori párkapcsolatokban gyakran a presztizstényezőnek van szerepe,[15] vagyis annak, hogy az illető partner milyen tekintélynek örvend ilyen vagy olyan képességei révén egy bizonyos csoportban. Mint ahogy a szakemberek is jelzik, a serdülő fiatalok szinte nem is tekintik teljes értékűnek azt a fiatalt, akinek nincs partnere.[16]

Vizsgálatunk eredményei szerint, melyet a 12. táblázat tüntet fel, fiúk és lányok hasonlóképpen vélekednek azokról a fiatalokról, akiknek nincsenek partnerkapcsolataik. A fiúk 37,57%-a, a lányoknak pedig 40,55%-a úgy érzi, hogy ezeket bizony a többiek megvetik, lebecsülik. Ez nem kevés, de azért általánosnak sem mondható, hiszen az általunk vizsgált fiataloknak mindössze 39,04%-a vallja ezt a meggyőződést, s valószínű, hogy épp ők lesznek azok, akik partnerkapcsolatok létrehozására törekszenek, mert az ő szemszögükből nézve a partnerhiány komoly tekintélyvesztéssel jár. E kérdésre vonatkozóan életkor szerinti megoszlásban nincs lényeges különbség a fiatalok között. Felmérésünk szerint a partnerhiány okozta presztizsveszteség gondolata nem tekinthető általánosnak a serdülőkorú fiatalok között, fiúk és lányok többé-kevésbé hasonlóan vélekednek e kérdésről.

Sokkal nagyobb határozottsággal vallják a fiatalok azt a meggyőződést, hogy ma már nem tekinthető elítélendőnek az a fiatal, aki szexuális kapcsolatot létesít. Erre vonatkozóan a 13. táblázat adatai adnak felvilágosítást.

13. táblázat

„A fiatalok szexuális kapcsolatteremtése ma már nem bűn"

életkor	nem számít bűnnek fiú %	nem számít bűnnek lány %	bűnnek számít fiú %	bűnnek számít lány %
(13) 14 éves	75,78	59,46	24,22	40,54
15 éves	80,68	60	19,32	40
16 éves	72,73	69,32	27,27	30,68
17 (18) éves	82,22	85,29	17,78	14,71
összesen	77,22	64,94	22,78	35,06

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Fiataljaink 71,17%-a úgy vélekedett, hogy nem tekinthető bűnnek a fiatalok szexuális kapcsolatteremtése. A nemek szerinti megoszlás fiúk és lányok között különbségeket feltételez, s ez összecseng más kutatásokkal is, melyek szerint a fiúk általában liberálisabbak mint a lányok.[17] Vizsgálati eredményeink a fiúk és lányok vélekedésében kb. 13%-os különbséget tüntetnek fel. Érdemes azonban évenkénti bontásban is szemügyre venni a kapott eredményeket. A fiúk háromnegyed részének már (13) 14 éves korban is az a véleménye, hogy nem számít bűnnek a fiatalok közti szexuális kapcsolat, s ehhez képest a nagyobbak válaszai néhány százalékos növekedést jeleznek. Ezzel szemben a (13) 14 éves lányok csak (!) 59,46%-ban hangoztatták ezt a meggyőződést, de az elkövetkezendő évek során egyre többen adtak hangot ennek

a véleménynek. A 17 (18) évesek közül már 85,29% vallotta ezt, tehát még az azonos korú fiúktól is valamivel többen. A lányoknál az évek során egyre hangsúlyosabbá válik az a meggyőződés, hogy a fiatalok nemi kapcsolatait nem lehet elítélendőnek minősíteni, a fiúk viszont már igen korán meglehetősen toleránsak e kérdésben. A fennen hangoztatott meggyőződés azonban nem mindig esik egybe a tényleges helyzettel, a kérdéshez való érzelmi viszonyulással. Mert nézzük csak: noha a 14 éves fiúk háromnegyed része, a 15 éveseknek pedig 80%-a nem tekinti bűnnek a nemi kapcsolatokat, 47,66%-uk, illetve 57,95%-uk mégis bűntudatot érez „tiltott dolgok" művelése miatt. De a lányok között is kereshetünk példát a fenti ellentmondásra. Nálunk legszembetűnőbben a 17 (18) évesek véleménye tükrözi ezt. Úgy látszik, hogy a fiatalok morális felfogása, a szexuális magatartásra vonatkozó nézetei nem állnak biztos alapokon, s a nyíltan hangoztatott eszmék gyakran nem fedik a tényleges felfogást.

Érdemes megvizsgálni azt a kérdést, hogy maguk a fiatalok vajon mennyire érzékelik felfogásuk bizonytalanságát, hányan gondolnak arra, hogy szexuális téren tanácsra lenne szükségük, hányan érzik hiányát a nemi felvilágosításnak, tájékoztatásnak. 14. táblázatunk a fiatalok ilyen irányú igényeibe ad betekintést.

14. táblázat

„Úgy érzem, hogy szexuális téren tanácsra és felvilágosításra lenne szükségem"

életkor	szüksége lenne		nincs szüksége	
	fiú %	lány %	fiú %	lány %
(13) 14 éves	51,56	51,35	48,44	48,65
15 éves	46,59	60	53,41	40
16 éves	38,96	65,91	61,04	34,09
17 (18) éves	33,33	47,06	66,67	52,94
összesen	44,97	57,32	55,03	42,68

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Nos, talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a 14—17 éves fiataloknak egytől egyig szüksége lenne szexuális tanácsra és felvilágosításra. Ám maguk az érintettek nem így látják. 666 vizsgált személyünk közül csak 340, azaz 51,05% jelezte ilyen jellegű igényét. Tanulóinknak közel a fele tehát szexuális téren abszolút felvilágosultnak tartja magát, s ez már a 14 évesekre is jellemző. Mivel tisztában vagyunk azzal, hogy ismereteiket nem szerezhették sem az iskolában, sem a szülői házban, és egyáltalán semmilyen szervezett keretek között nem volt módjuk ilyen

jellegű tájékozottságra szert tenni, legfeljebb a barátok, könyvek, képek, filmek révén, könnyen elképzelhető, hogy az önmagukat tájékozottnak tartó fiatalok fejében milyen zűrzavar uralkodik a szexualitásról, a nemek közti viszonyokról, a nemi magatartásról. Valószínű, a fiatalok jó része azt hiszi, hogy a szexuális tanácsadás egyet jelent a biológiai jellegű felvilágosító munkával, és elsősorban ezen a téren gondolja felvilágosultnak magát — bár alkalomadtán ebben a vonatkozásban is hihetetlenül nagy hiányosságokra derül fény. Az utóbbi években a középiskolákban egyre többször lehet terhes diáklányokat látni az iskolapadokban, s a jelenség olyannyira nem tekinthető véletlennek, szórványosnak, hogy a kezdeti meglepetések, zavarok, felemás viszonyulások után szükségessé vált egy ilyen esetekre vonatkozó pedagógusi magatartást kialakítani. De más példát is említhetnénk ezzel kapcsolatosan. Egészségügyi képzésben részesülő budapesti lányok vizsgálata során kiderült, hogy a lányok 80%-a szexuális életének kezdetekor semmilyen módon nem védekezett a nemkívánatos következményektől, a vizsgálat időpontjában 50%-uk hormonális fogamzásgátlókat alkalmazott, de úgy, hogy túlnyomó többségük nem is járt orvosnál.[18] S ha ez a helyzet az egészségügyi képzésben részesülő fiatalok esetében, akkor a többségnél, aki más típusú iskolába jár, még ijesztőbb lehet a helyzet.

Fiataljaink azonban nem ilyen borúlátóak. A hetedikes tanulók 51%-a (!) ugyan még azt gondolja, hogy ráférne a szexuális tanácsadás és felvilágosítás, s ebben az életkorban fiúk és lányok hasonlóképpen vélekednek, ám az évek előrehaladtával a nemek között eltérő tendenciára figyelhetünk fel: a fiúk egyre felvilágosultabbnak érzik magukat, a lányok — egyre kevésbé. Legnagyobb eltérést a 16 évesek válaszaiban találhatunk: a fiúk 38,96%-ától eltérően a lányoknak 65,91%-a érezné szükségét a nemi tanácsadásnak. Vajon hol keressük a fiúk és lányok válaszaiban mutatkozó szembetűnő eltérés okait? Talán nem tévedünk, ha nem a tájékozottság fokára következtetünk a válaszok különbségeiből, hanem akár bizonyos nemekre vonatkozó társadalmi sztereotípiák továbbélésére, melyek a lányok részéről megnyilvánuló tanácstalanságot, bizonytalanságot sokkal jobban toleráljék, mintha ugyanez a fiúk részéről jutna kifejezésre.

A kérdésünkre adott válaszok ugyanakkor azt is érzékeltetik, hogy a fiatalok egy része (különösen a fiúk) elzárkózik az elől a gondolat elől, hogy szexuális kérdésekben tanácsokat fogadjon el. Ez a beállítódás nem tekinthető szerencsésnek, mert a barátok, filmek, könyvek stb. által közvetített esetleges szexuális ismeretek nem állnak (nem állhatnak) azon a szinten, hogy kiegyensúlyozott párkapcsolatokat tegyenek lehetővé. A fiatalok egy részének az a meggyőződése, hogy nincs szüksége semmilyen szexuális tanácsra, ez egy régi, jól ismert, konvencionális, merev szemlélet továbbéléséről tanúskodik, mely szerint a szexualitás magánügy, senkinek semmi köze hozzá. Érdekes, hogy inkább a fiúk részéről jutott kifejezésre ez a nézet, míg a lányok náluk nyitottabbaknak bizonyultak.

A közhiedelemmel ellentétben, mely a mai fiatalokat gyakran felelőtlennek, romlottnak titulálja, és nemi magatartásuk szabadosságán nemritkán megbotránkozik, felmérésünk eredményei inkább elbizonytalanodásról, régi és új normák összeütközéséről, esetenként a kétféle norma egymás mellett éléséről vallanak. Méltatlanul éri a mai fiatalokat az a vád, hogy nem törődnek a jövőjükkel, könnyelmű viselkedésükkel majdani házasságuk sikerét is aláássák. A fiatalok legnagyobb része éppen leendő házasságával kapcsolatosan szeretne megfelelő szakemberektől tanácsot kérni. A felmérésünkben részt vett fiatalok háromnegyed része szerint a házasság előtti tanácsadó szolgálatokra nagy szükség lenne. (15. táblázat)

15. táblázat

„Szerintem a házasság előtti tanácsadásra nagy szükség lenne"

életkor	szükség lenne		nincs szükség	
	fiú %	lány %	fiú %	lány %
(13) 14 éves	74,22	81,08	25,78	18,92
15 éves	72,73	83,16	27,28	16,84
16 éves	59,74	81,82	40,26	18,18
17 (18) éves	64,44	79,41	35,56	20,59
összesen	69,23	81,71	30,77	18,29

(fiú N: 338
lány N: 328
v. sz. N: 666)

Táblázatunk szerint a vizsgált személyek nagy része igényt formálna arra, hogy házassága előtt tanácsadó szolgálatokat kereshessen fel. A lányok ebben az igényben is a fiúk előtt járnak. 81,71%-uk szükségesnek tartja a házasság előtti tanácsadást. A fiúk közül kevesebben érezték szükségét a házasság előtti tanácsadásnak, de azért az ő számuk is jelentős volt: a vizsgált személyek 69,23%-a. E magas mutatószámok tükrében nem állíthatjuk, hogy a fiatalok közömbösek vagy érdektelenek lennének saját jövőjük kérdésében, hiszen csak kevesen jelentették ki, hogy nincs szükségük segítségre egy olyan komoly lépés, mint a házasságkötés esetében. Ebből a szempontból az igények jóval túlmutatnak a lehetőségeken. Sajnos, jelenleg házassági tanácsadó szolgálatok jószerivel nincsenek, s ahol mégis vannak, ott kevés szakember áll az érdeklődők rendelkezésére. A házasulandóknak nemhogy háromnegyed része, de még egy töredéke sem jut el a megfelelő szakemberhez, pedig nem lenne hiábavaló. Részben a tönkremenő házasságok igen magas száma, részben pedig a nemi magatartásban érzékelhető változások és bizonytalanságok mindenképpen szükségessé tennék az ilyen típusú szolgáltatások létesítését. A felmérésünkben részt vett fiatalok részéről megnyilvánuló igényt

egyértelműen pozitívan kell értékelnünk és jogosnak tekintenünk, mert amellett, hogy a fiatalok saját jövőjük iránti felelősségéről tanúskodik, egy nagyon reális és fontos igényt is megfogalmaz.

Felmérésünk eredményeit összegezve arra a következtetésre juthatunk, hogy a szexuális érdeklődés megjelenése a vártnál jóval korábbra tolódott. A (13) 14 éves fiatalok között a másik nem felé fordulás szinte az egész korosztályra jellemző, s ebből a szempontból fiúk és lányok érdeklődése nem mutat semmilyen jellegű különbséget. Erre az életkorra a fiatalok jelentős része már az első szerelmeket is megélte. Amennyiben tehát a mai fiatalok között az első vonzalmak megjelenésének időpontját szeretnénk megállapítani, jóval fiatalabb generációkat kellene ilyen szempontból megvizsgálni. A másik nem felé fordulás korai megjelenése azzal a következménnyel is jár, hogy a fiatalok viszonylag korán tesznek szert bizonyos szexuális tapasztalatokra. Már az általános iskola hetedik osztályába járó fiúknak csak 39%-a, a lányoknak pedig alig több, mint a fele állította, hogy még nem szerzett szexuális tapasztalatot, s mire ezek a fiatalok eljutnak a középiskola második osztályáig, öt diák közül négynek már lesznek nemi tapasztalatai. Ez a jelenség többek között azért is elgondolkoztató, mert fiatalságuk miatt szinte természetszerűen feltételezzük a tapasztalatszerzés véletlenszerűségét, esetlegességét. A vizsgált négy évfolyamon belül fiúk és lányok között nagyobb eltérés a szexuális színezetű megnyilvánulásoknál két szempontból mutatkozott. A lányok érzelmileg jobban ráhangolódnak a másik nemre, „szerelmesek", a fiúk viszont többen vallják „tapasztaltnak" magukat. A különbség bizonyos fokig a hagyományos nemi normák és a nemekre vonatkozó hagyományos szerepek továbbéléséről vall, míg a korán megszerzett nemi tapasztalatok és a másik nem felé való fordulás, korai érdeklődés e normák tagadását jelenti.

A vizsgálatunkba bevont fiatalok szexuális felfogása is tükröz feszültségeket, ellentmondásokat. Nagy meggyőződéssel hangoztatják, hogy a fiatalok szexuális kapcsolatteremtése ma már nem számít elítélendő cselekedetnek, nem tekinthető bűnnek, de azért többségük jónak látja, ha titkolja ilyen jellegű tapasztalatait, sőt, sokan közülük a bűntudattól sem tudnak megszabadulni. A nyíltan hangoztatott modernebb felfogás mögött az érzelmi megalapozottság gyakran még konvencionális, s ez már önmagában is belső konfliktus forrása lehet. Felmérésünk alapján nem látszik igazoltnak, hogy a mai fiatalok szemében a szerelem vesztett volna valamit is presztizséből, s az sem tűnik általános érvényűnek, hogy a fiatalok a partnerhiány miatt az esetek túlnyomó többségében kicsúfolnák, lebecsülnék társaikat. Ez utóbbi két jelenséget szerencsésnek tekinthetjük, mert a közfelfogással ellentétben arra utalnak, hogy a mai fiatalok kapcsolatai sem nélkülözik az érzelmi motivációt, és a kortárscsoportok részéről sem nehezedik olyan nagy nyomás a fiatalokra, hogy azok többsége személyiségük kedvezőbb megítéléséért pusztán külső szempontok alapján partnerkapcsolatokba bonyolódjék. A nemekre vonatkozó hagyományos normákkal és elvárásokkal való szakítás a

fiataloknak abban a törekvésében jut legegyértelműbben kifejezésre, hogy noha sokan közülük szeretnének komoly kapcsolatokat létesíteni, ez a törekvés sehogy se esik egybe a házasságkötés szándékával. Fiataljaink határozottan idegenkednek a házasság gondolatától, ami azon túl, hogy helyzetük s lehetőségeik reális ismeretéről tanúskodik, a házasodási kedv általában érzékelhető csökkenését is tükrözi.

Felmérésünk alapján úgy tűnik, hogy fiataljaink szexuális felvilágosultságukat és tájékozottságukat illetően túlzott önbizalommal rendelkeznek. Nem túlzás ugyanis, ha azt állítjuk, hogy ezen a téren komoly hiányosságokkal kell számolnunk, ami részben a családon belüli, részben viszont a szervezett keretek között történő felvilágosító tevékenység hiányával magyarázható, s amely hiányosságokról gyakran csak a kínos következményekből lehet tudomást szerezni. Fiataljaink egy része meglepő módon nincs tudatában annak, hogy e téren ismereteiben és tájékozottságában milyen hiányosságok mutatkoznak, vagy pedig valamilyen meggondolásból — álszemérem? túlzott önbizalom? nagyképűsködés? — nem tartja szükségesnek, hogy szóljon róla. Ugyanez a beállítódás azonban már megváltozik, ha nem a szexuális, hanem a házasság előtti tanácsadás kérdése kerül szóba. A fiatalok jelentős része igényelné a házasság előtti tanácsadást, ez pedig amellett szól, hogy a közhiedelemmel ellentétben a mai fiatalok is felelősséget éreznek majdani felnőtt életük alakulása iránt.

Vizsgálatunk eredményeinek nemek szerinti megoszlása némely vonatkozásban a hagyományos nemi magatartás néhány sajátosságának továbbéléséről tanúskodik, más vonatkozásban viszont éppen egy új nemi magatartás jegyeit mutatja. Vonatkozik ez a szexuális színezetű tapasztalatoktól kezdve a fiatalok szexualitással kapcsolatos felfogásáig számos általunk is vizsgált jelenségre. Így pl. azonos korú fiúk és lányok közül a fiúk tartják tapasztaltabbnak magukat, nekik van az életükben több, mások elől titkolnivaló cselekedetük, ők szeretnének nagyobb számban komoly kapcsolatokra szert tenni, ők nézegetnek szívesebben szexképeket és -filmeket, és ők hangoztatják nagyobb meggyőződéssel, hogy a fiatalok szexuális kapcsolatteremtése ma már nem számít bűnnek. Látszólag tehát liberálisabban gondolkoznak, mint a lányok, de ez a liberalizmus tökéletesen megfelel a fiúkra vonatkozó konvencionális szerepeknek, nemi magatartásnak is. Sőt, azt is mondhatnánk, hogy bizonyos esetekben úgy tűnik, kifejezetten ragaszkodnak a hagyományos szerepsémákhoz és felfogáshoz. Ez például abban is kifejezésre jut, hogy sokkal elutasítóbbak, ha a szexuális tanácsadás és felvilágosítás kérdése kerül szóba, és még a házasság előtti tanácsadás elől is többen elzárkóznak. A lányok esetében egyértelműbben nyilvánulnak meg egy újfajta szexuális magatartás és felfogás kialakulásának mozzanatai. A lányokra vonatkozó hagyományosan szigorú nemi szerepektől eltérően nagyon fiatalon szexuális színezetű tapasztalatokat szereznek, komolyabb kapcsolatok létrehozására törekszenek, ám mindennek ellenére nem áll szándékukban, hogy fiatalon férjhez menjenek. Megváltozott magatar-

tásuk együtt jár a nagyobb fokú nyitottsággal, a szexuális felvilágosítás és a házassági tanácsadás iránti érdeklődéssel. Felmérésünk alapján a nemek között a konvencionális nemi magatartási sémák részleges továbbélése és egy új magatartásmodell kialakulása körüli bizonytalanság okoz feszültséget, ami általában véve is a fiatalok nemi magatartásával kapcsolatos problémák egyik okának tekinthető. E problémák tisztázásában, valamint a szexualitásra vonatkozó ismeretek megfelelő közvetítésében és a nemi nevelés ezernyi más területén a jelenlegi gyakorlat — a családi-iskolai nevelés ilyen jellegű mulasztásai és a szervezett keretek között folyó mentálhigiénés munka hiánya folytán — nem tud hatékony segítséget nyújtani.

Jegyzetek

[1] Képes Ifjúság, 1986. okt. 15. Mind szívtelenebbek a lányok, 1986. okt. 29. Mind szívtelenebbek a srácok, 1986. nov. 12. Fiúk kontra lányok?!

[2] Dr. Lux Elvira: Szexuálpszichológia, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1981. 43. o.

[3] Dr. Lux Elvira idézett mű, 44. o.

[4] Körmendy István dr.: Ismeretek, normák, magatartás, egészségi állapot alakulása pszichoszexuálisan akcelerált serdülők között, Egészségnevelés, 1980/6. 241. o.

[5] Schéda Vilmos: Műegyetemi hallgatók szexuális magatartásának kialakulása interjús felmérés tükrében, Egészségnevelés, 1976. 6. szám. 249. o.

[6] Dr. Esztergály Szörény—dr. Dvoznyár János—dr. Papp József: Serdülők kapcsolatáról — serdülők véleménye alapján, Egészségnevelés, 1981/1. 18—19. o.

[7] A kutatási anyag már feldolgozott részei: Hódi Éva: Dohányzás és alkoholfogyasztás a fiatalkorúak körében, Létünk, 1986. 3—4. szám, továbbá Hódi Éva: A fiatalok és a kábítószer, Létünk, 1986. 5. szám.

[8] Felmérésünket 666 tanulóról készítettük, akik az általános iskola hetedik és nyolcadik osztályába, valamint a középiskola első és második osztályába jártak. Életkorukat tekintve zömmel 14—17 év közöttiek, de évvesztés miatt néhány 18 éves is van közöttük, szám szerint 5 tanuló. A korábbi beiskolázás miatt 19 tizenhárom éves diák is részt vett felmérésünkben. A vizsgált személyek életkori és nemi megoszlása a következő: (13) 14 éves 128 fiú és 111 lány; 15 éves 88 fiú és 95 lány; 16 éves 77 fiú és 88 lány; 17 (18) éves 45 fiú és 34 lány.

[9] Dr. Lux Elvira idézett mű, 51. o.

[10] Buda Béla—Szilágyi Vilmos: Párválasztás. A partnerkapcsolatok pszichológiája, Gondolat, Budapest, 1974. 76. o.

[11] Dr. Buda Béla: A szexualitás modern elmélete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1972. 192. o.

[12] Schéda Vilmos, említett mű.

[13] Ács Józsefné: Néhány adalék a középiskolai tanulók nemi erkölcséhez, Egészségnevelés, 1976/5. szám.

[14] Buda Béla—Szilágyi Vilmos: idézett mű, 119. o.
[15] Buda Béla—Szilágyi Vilmos: idézett mű, 119. o.
[16] Dr. Buda Béla: A szexualitás modern elmélete, idézett mű, 192. o.
[17] Ács Józsefné: Néhány adalék ... említett mű.
[18] Körmendy István dr.: Ismeretek, normák ... említett mű.

Rezime

Seksualno interesovanje omladine

Tema *seksualno interesovanje omladine* predstavlja treći deo jedne opširnije studije, u okviru koje se autor bavi opštim seksualnim ponašanjem, običajima i drugim problemima mladih.

Prvi deo studije sa temom pušenje i alkoholizam, ukazuje na činjenicu da sve veći broj mladih puši i pije alkohol, i da se ova pojava sve više širi među mladima. Autor se bavi i nekim karakteristikama ove pojave.

U drugom delu studije obrađen je odnos omladine prema narkoticima.

Oba ova dela studije mogu se naći u 3—4. odnosno 5. broju časopisa „Létünk" od 1986. godine.

U trećem delu studije, autor na osnovu stavova i mišljenja 666 omladinaca iz osnovne i srednje škole, analizira seksualna interesovanja mladih, vreme kada se ono javlja, karakteristike, shvatanja i želi da ukaže da to u kojoj meri se oseća potreba za savetovalištima na polju seksualnih problema. U studiji se traže odgovori u čemu se razlikuje seksualno ponašanje i shvatanje između suprotnih polova, i da li moguće razlike predstavljaju napetost između dečaka i devojaka.

Sumirajući rezultate merenja može se zaključiti da se seksualno interesovanje javlja ranije od očekivanog. Ono je karakteristično za generaciju mladih od 13 i 14 godina. Posledica seksualnog interesovanja je rano sticanje prvih seksualnih iskustava. Pojava interesovanja za suprotni pol i sticanje ranog seksualnog iskustva, znači poricanje tradicionalnih normi, ali u isto vreme i nastavak nekih njenih aspekata. Na osnovu merenja stvorena je slika u kojoj sažimanje tradicionalnog seksualnog ponašanja i stvaranje jednog novog modela seksualnog ponašanja među suprotnim polovima jedan od uzroka napetosti u ponašanju mladih, što se tiče seksualnih ponašanja. Na žalost, današnja praksa ne pruža dovoljno pomoći u raščišćavanju ovih problema, niti u transferu saznanja na polju seksualnosti, pošto je u porodici kao i školi seksualno vaspitanje potisnuto u pozadinu a oseća se i nedostatak organizovanog mentalno higijenskog rada.

Summary

The Sexual Interest of Young People

The study under the title „The Sexual Interest of Young People" is the third part of an extensive work in which the author deals with the general feeling of the young, their behaviour, habits and problems. In the first part,

— smoking and drinking alcohol — it is pointed out that the habit of drinking and smoking is very spread among young people. It also deals with the specific aspect and characteristic of these habits which are constantly increasing. The second part, the young and the narcotics analyses their relationship to the drugs.

These two parts of the study are published in the issues number 3—4 and 5 „Létünk" (1986).

In this study the author wants to present the opinion of 666 young people from the elementari and secondary schools, about their sexual interest and attitude as well as the period when is arises between sexes. It also wants to give a picture to what extent the young need consultation in the field of sex. Comparing the character, attitude and eventual differences between sexes, this study is looking for possible answers. Summing up the results we can come to the conclusion that the sexual interest between sexes appears earlier from expected. Turning to the opposite sexes is now characteristical for the generation of young people of thirteen and fourteen years old The result of such interest is the relatively early sexual experience.

The early sexual interest and experience mean the denial of the inherited norms although at the same time some of its aspects proceed living among the young ones even today. On the basis of evaluation a picture is formed in which the scheme of the convential behaviour between sexes and a new model of behaviour which is arising, are the main cause of the insecurity and tension in the sexual relationships of young people.

Unfortunately the up-to-date praxis is neither able to help solving these problems nor able to transfer properly the knowledge about sexuality, because the sexual education within the family as well as school is repressed and there is a lack of organized mental hygienic work with young people.